

Bartusz-Dobosi László

A líra sztrádáján

Szálinger Balázs: M1/M7

Szálinger Balázs legújabb verseskötete a költő egyik példaképét, David Bowie-t juttatja eszünkbe, akit egyik interjújában azért nevezett követendő példának, mert *„hatvan év fölött is minden lemezével meg tud fiatalodni, és teljesen más szögben mozdul el, mint amit várnak tőle”*. Szálinger Balázs még csak harmincnégy éves, de erre a teljesítményre már ő is képes. Szellemi és lelki intenciónak érezzük nála ezt a tudatosan felvállalt, permanens minőségi megújulást a költői életműben. Pontosan így van ez az M1/M7 zakózebbe kívánczósított kötettel is, amely két autópálya találkozásáról kapta a címét. Ez a cím, s a hozzá választott nyugtalanító borító már önmagában sem szokványos, a karcsú könyvecskébe rendezett, s egymás mellé sorolt őszinte versek olvastán azonban az a benyomás erősödik meg az olvasóban, hogy a szerző – érettségét tekintve – akár hatvan is lehetne, mint az a bizonyos, fentebb emlegetett popsztár.

A verseszékben több helyen is előkerül az öregség gondolata, amely nyilvánvalóan foglalkoztatja a szerzőt, aki egy interjú alkalmával kifejtette, hogy *„...egy magyar költő szavatossága negyvenéves koráig tart, utána már csak feléli az addigiakat.”* De vajon meddig tarthat az „útkeresés”, ez a líra sztrádáján való száguldás, amely Szálinger Balázs eddigi költői pályafutását jellemezte, s amely ebben a kötetében is meghatározó jellemvonás? A klasszikus és „sportos” formák vegyítése, a könnyed és jogi szövegek egymás mellé tétele mindenestre azt sugallja, hogy továbbra sem kell meglepődnünk azon, hogy a legújabb Szálinger-kötet megint valami meglepőt produkált.

A kötetre a sokszínűség, a többfajta világ, megszólalás, téma és tapasztalati szint a jellemző. A 2003 és 2009 között keletkezett versek hangjukban és modorukban ugyan széles költői spektrumot fognak be, mégis egységes koncepcióra utalnak. Ezt támasztja alá a kötet fülszövegében olvasható idézet egy része is, amely szerint itt *„...az ember és a társadalom témáinak versautópályái futnak össze.”*

A szerző önkinyilatkoztatásának is beillő kiszólásként értelmezhetjük a kötet első, cím nélküli, amolyan felütésnek is tekinthető, mondandójában pedig nagyon erős vers néhány sorát, amelyben hazájának nevezi ezt az öt kilométernyi versautópályát. Ebben a mottóként is felfogható versben benne van az egész kötetre, s talán Szálinger Balázs egész költészetére is jellemző kettősség. Mintha valamiféle időutazásra invitálna minket, amikor *„korszerű palotás”*-ként láttatja a sztrádai száguldást, s *„hálás lóváltó”* helyként a benzinkutakat. A strófákat gazdagon díszítő metaforák egy talán sosem volt aranykorba való visszavágyódást akarnak megjeleníteni, a jelent maximum a történelem végeként értékelhető korral szemben. Ez a gondolatkör többször visszatér a kötet későbbi verseiben is, mint egy visszhang ismételteti a régmúlt gazdagságának és a jelen értékvesztettségének szomorú

mérlegét. Erre utal a *Megnőnek a fiúk* című vers első versszakának utolsó sorában is, ahol a kilátástalan jövő képét a „...nincsen szükség újabb férfiakra” mehökkentő sor nyomatékosítja. De ugyanezt sugallja a Zrínyit idéző „Költő & Hadvezér” utolsó néhány sora is: „Szép volt, férfi, csatold le a kardot – / Benned az ország vére megalvadt: / Úgy lesz úgyis, ahogy nem akartad.” Micsoda fájdalom bújik meg ezekben a sorokban! A hiábavaló küzdelem, a reményvesztettség képei. Ehhez csatlakozik a *Sport* című vers, amelyben, mint valami „történelmi aranycsapat” jelennek meg a XIX. század nagy alakjai, Széchenyi, Deák, Wesselényi, Táncsics, Kossuth, Petőfi és az országgyűlési ifjak. Ez az a vers, amely közéleti mondandóját tekintve a legmesszebb megy el, szinte politizál. Nem kell hozzá ugyanis különösebb bölcsesség, hogy a jelenkori Magyarország elmúlt éveinek fájdalmas eseményeire, megosztottságára ismerjünk a sorok mögött. A vers befejezése sem túlzottan megnyugtató, a vesztesek visszakívánásában a teljes kilátástalanság dominál: „Visszakívánom mégis a vesztesek / Szeretfutott és túlfizetett hadát, / Mert meccseink is elmaradtak, / Nemhogy képei egy csapatnak.”

A közéleti verseket ezután a személyesebb hangú énlíra követi. „Nem is történelem, egyéni dráma / Csap át mind gyakrabban komédiába...” (Ez itt Pannón szonett). A szerző igyekszik elhelyezni saját magát a jelenben. „Nem rossz játszani mint a hely bohóca / Sztárok s érdemesült nagyok közt” (Centrál). Ez a lokalizációra való igény azonban nem pusztán valamiféle valóságos vagy virtuális koordináta-rendszerben való helymeghatározásban, hanem saját szerepének keresésében mutatkozik meg. Az első pillanattól kezdve nyilvánvaló, hogy a Centrál kávéház, a Mária utcai jezsuita templom és környéke, Pest, Keszthely, Kolozsvár nem pusztán földrajzi támpontok, amolyan végvárok, hanem a költő „hazájának” állomásai, fejlődésének előmozdítói, valóságos otthonok. „Amíg én ülök itt, a jó sarokban.” (Centrál). Érzésünk szerint az igazi otthonra találást a *Város a mólótájon* harmadik versében fogalmazza meg a szerző: „Mert a magyar Helikon névsora önmaga hon.” Keszthely mint „szülőszoba” iránti nosztalgikus nagy vallomásként értékelhető ez a néhány strófa. „Szenderedő feledéssel szórja magát a szülőhely, / Messzibe adja fiát, s nem feneketlen a zsák! / Ékeit engedi így át, bár a szülőszoba kínját / Mindig is ő viseli – s furcsa, megéri neki.” Pár sorral lejjebb: „Hűlni hagyott szeretettel vittünk máshova, Keszthely, / S lettünk, nem kevesen: sztárok – műfüvesen. / Amit idegenben elértünk, vagy loptuk, vagy elévült, / Bárhova vitt az utunk: otthoniak maradunk.” Azért tartottuk fontosnak ilyen hosszan idézni ezt a részt, mert úgy éreztük, hogy ebben mondja ki a költő a fentebb már felvetett „öt kilométernyi haza” fogalmának valódi értelmét, ti. azt, hogy a költői lokálpatriotizmus nem geográfiai, hanem metafizikai fogalom. Szálinger Balázs a verseiben van otthon, mindegy, hogy helyileg éppen hol tartózkodik.

Formailag unikumként hat a *Sport* ciklus utolsó verse *A vándorlegény és a vadkan*, amely népmesei hangot imitáló párbeszédés költemény, rege. Ebben a „hazatévedt vándorlegény” – a bibliai tékozló fiú – honvágytól fűtött hangon egy vadkannak meséli el vándorlásának tapasztalatait, mindazt, amit ezalatt elsajátított, megtanult. A vadkan azonban egy másik, örök érvényű bibliai igazságra hívja fel a figyelmét, mely szerint senki sem lehet próféta a saját hazájában!

Az *M1/M7* második ciklusa, a *Szőlőszínház* tartalmazza az egész kötet talán legmegrázóbb versét, *A nőstény piéta* című költeményt. Ahogy egymásba írja a kórházi szülőágyon fekvő „megváltó”- anyát, aki „kettészakadva összevarrva” hús-vér valóságként szenved előttünk, s a lelkiileg összetört, „megváltó”-fiú véres testét az ölében tartó anya képét, az remekműre utaló megoldás. A formai és tartalmi légiességet valahogy mégis lerángatja a földre a cím nyers, kemény „nőstény” jelzője. Máriához – mert a verset olvasva, kinek ne ő jutna eszébe – túl rideg, bántó ez a kifejezés. A pátosztalanítás egyébiránt Szálinger egész kötetére jellemző. A nagyapa képe, aki „szőlőszínházba fektet” és magára marad, a paraszt-

család, amely „holdak helyett négyzetméterbe fektet” és az „egy szűnyognyi bosszúvágó”, mint a fájdalom ironikus eszközei, keserű mosolyt csálnak az arcunkra.

Az Asszony (Mária) azonban nem pusztán a szakrális és a profán világot összekötő szereplőként van jelen a kötetben, hanem mint valami hívó szó áll az ezt követő női versek egymásutánjának élén. A *Hogy nem látlak természetes fényben*, az *Október királynője*, a *Könnyű klarissza* és a *Két katolikus* a „Nők szabályozta, kemény világ...”-ot (Könnyű klarissza) sokszor virtuóz technikai megoldásokkal mutatja be.

A kötet harmadik ciklusa, a *Nemo plus iuris* (senki sem ruházhat át másra több jogot, mint amivel ő maga rendelkezik) látszólag teljesen elüt az eddigi versektől. Hangulatában, dikciójában, mondandójának a jogi nyelvezetet imitáló formai megoldásaiban nehezen ismerünk rá Szálinger humorral fűszerezett, s a középszerűségeen könnyedén felülemelkedni kész lírájára. Az ebben a ciklusban szereplő versek talán csak bátor asszociációkkal tarkított képeiben s melankolikus nosztalgizálásukban emlékeztetnek a korábbi versekre. Általában a melankóliát, mint az egész kötetre jellemző hangulatot, érezzük olyan összekötő kapocsnak, amely ebben a talán kissé hetykén felvállalt „száguldó lírában” minden versre rátelepszik. Mintha maga Szálinger is kicsit ilyen melankolikuságot sugározna!

A ciklus első verse, a *Téglás Gábor 1878–1906*, amely egy fiatalon meghalt kolozsvári jogász-költőnek állít önéletrajzszerű emléket (Téglás Gábor akár Szálinger Balázs is lehetne!), megadja azt az alaphangot, amely a továbbiakban az *Album* tizenkét versét magyarázza. Ennek a cikluson belüli ciklusnak mindegyik verse egy-egy latin jogi kifejezést kapott címként, amelyeket az ókori római jogból ismerhetünk.

Szálinger Balázs játékoságára utal a kötet befejező verseinek egymás mellé válogatása. Az *Ultramontanus*ban megénekelte fiatalság (*iuvenis*) s a *Régvolt királyok* mitológiai ízű istenei: a földre szálló öregek egymásnak feszülő ellentéte újra csak a kötet elején felvetett elmúlás gondolatkört nyomatékosítja, amely a szerzőt az első pillanattól kezdve foglalkoztatta. Szinte szépenek láttatja az öregséget: „Azt hiszi, nem szép. / Pedig de szépek / Ezek a magukat senkinek tudó, / Már halni bátor, régvolt királyok!” Ha ehhez még hozzávesszük a fentebb már említett, s fiatalon elhunyt Téglás Gáborhoz fűződő nyilvánvaló azonosulás érzését, akkor érthetjük meg, hogy ez a ciklus egy cseppet sem üt el az előző kettőtől, sőt! Szerves egészet alkotnak egymással. Szinte érezzük annak az aprólékos műgonddal és egzaktságra törekvő szándékkal egymás mellé szerkesztett versbeszédnek az üzenetét, amelyet a költő hol a világra, hol saját magára reflektáló egységként kezel.

Az utolsó vers, az *Intró*, amely címében valaminek az elkezdésére utal, különösen is provokatív így a kötet végén. Szálinger ebben váratlanul belépteti „az új ipar gyümölcse”-ként az „újépítésű ember”-t, aki szembeállít minket a költő saját magáról alkotott gyökeresen másfajta önarcképével, amit „régi lomnak” fest meg egy „újszagú lakásban”. A múlthoz való kötődés, a régi korok költőideáljára hajazó szerepvállalás az a melankolikus szövétnék, az a nosztalgizáló visszatekintés, amely kiérződik ezekből a sorokból.

Fura kis kötet ez az M1/M7! Egységes, ahogy a két sztráda is az lesz azon a szakaszon, ahol egybefolyik, mégis kettős, ahogy a két egymás mellett futó sztráda is különböző marad az utolsó pillanatig. Állandó állásfoglalásra készítet minket. Választásra a klasszikus tartalom s a modern forma, a fiatalos lendület s az öreges elvágyódás, a humoros és játékos szerkesztés és az ironikus üzenet között. M1 vagy M7? Mindkettő. Szálinger Balázusra továbbra is érdemes lesz odafigyelni!

(Magvető, 2009)